

Barbara Zofia Pauli
(Uniwersytet Wrocławski)

ORCID: 0000-0002-2427-1759

**Sądzenie przestępstw seksualnych przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym.
Porównanie założeń Statutu Rzymskiego z praktyką orzeczniczą¹**

**The judging of sexual crimes before the International Criminal Court. A comparison
between the assumptions of the Rome Statute and jurisprudential practice**

ABSTRACT

The article analyses the fulfillment of the assumption of the Rome Statute on sexual crimes, focusing on a comparative analysis between norms and jurisprudential practice. In the first part of the article, the assumptions of the Rome Statute will be identified based on its provisions. In the second part, the judgments of the ICC concerning sexual crimes will be analyzed. It will conclude with the findings derived from the compilation. The paper argues that despite early challenges in adjudicating sexual crimes before the ICC, there is growing evidence of increased efficiency, consistent with the assumptions of the Rome Statute.

Keywords: International Criminal Court, the Rome Statute, sexual crimes, sexual violence.

1. Wstęp

Przestępstwa seksualne przez wieki postrzegane były jako naturalna konsekwencja wojny² i standardowe narzędzie jej prowadzenia³, a prawo międzynarodowe nie egzekwowało

¹ Artykuł powstał w Inkubatorze Doskonałości Naukowej – Centrum Digital Justice funkcjonującym w ramach Inicjatywy Doskonałości Naukowej – Uczelni Badawczej Uniwersytetu Wrocławskiego.

² J. Campanaro, *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, nr 89, s. 2557-2592.

³ Resolution 1820 (2008) of the United Nations Security Council S/RES/1820 (2008) przyjęta 19 czerwca 2008 r.

odpowiedzialności za ich popełnianie⁴. Od II wojny światowej ruchy społeczne, nowe akty prawne oraz praktyka trybunałów międzynarodowych rozwinęły podejście do przestępstw seksualnych. Powoli zaczynały być postrzegane jako zbrodnie międzynarodowe⁵. Kluczowa w tych zmianach była praktyka Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii i Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy, które jako pierwsze sądy międzynarodowe skazywały za popełnienie zbrodni seksualnych⁶. Mimo braku stworzenia i skodyfikowania międzynarodowo akceptowanych zasad, które wiązałyby państwa, trybunały te stworzyły mocny fundament do dalszego ich sądzenia⁷. Postęp ten nie sprawił jednak, że kwestie związane z przemocą seksualną i płcią oraz umieszczenie ich w Statucie Rzymskim było oczywiste⁸. Dopiero dzięki licznym wpływom zewnętrznym Statut Rzymski został stworzony jako akt prawny wrażliwy na płeć i jest oceniany jako ważny krok w kierunku zakończenia bezkarności sprawców przestępstw seksualnych^{9 10}. Skierowanie zainteresowania Trybunału na kwestie płci podsumował w 2002 roku Richard Goldstone, stwierdzając, że „Przestępstwa na tle płciowym zyskują teraz uznanie, którego odmawiano im przez tak wiele lat. Mam nadzieję, że historia bezkarności za przestępstwa na tle płci w międzynarodowym prawie karnym zostanie w przyszłości zdecydowanie zastąpiona odpowiedzialnością, odstraszaniem i zapobieganiem”¹¹.

Mimo powszechnej nadziei na koniec bezkarności pierwsze sprawy dotyczące kwestii przemocy seksualnej wzbudziły wiele wątpliwości i rozczarowania. Postępowanie organów Trybunału określone było jako zawodzące na każdym etapie procedury¹², a założenia Statutu Rzymskiego wydawały się nie mieć potwierdzenia w rzeczywistości. W niniejszym artykule porównano teoretyczne założenia Statutu Rzymskiego dotyczące ścigania i osądzania przestępstw seksualnych z faktycznym efektem postępowań przed Międzynarodowym

⁴ J. Campanaro, *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, nr 89, s. 2557-2592.

⁵ R. Copelon, *Gender Crimes as War Crimes: Integrating Crimes against Women into international Criminal Law*, "McGill Law Journal" 2000, 46, s. 217-240.

⁶ A. Adams, *The Legacy of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda and Their Contribution to the Crime of Rape*, "European Journal of International Law", t. 29, 2018, s. 749-769.

⁷ J. Campanaro, *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, 89, s. 2557-2592.

⁸ *Ibidem*.

⁹ T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

¹⁰ R. Grey, K. McLoughlin, L. Chappell, *Gender and judging at the International Criminal Court: Lessons from 'feminist judgment projects'*, "Leiden Journal of International Law" 2021, t. 34(1), s. 247-264.

¹¹ R. J. Goldstone, *Prosecuting Rape as a War Crime*, "Case Western Reserve Journal of International Law" 2002, t. 34, s. 277-285.

¹² T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

Trybunałem Karnym (MTK). Celem takiego porównania jest wyciągnięcie wniosków o aktualnym wypełnianiu założeń Statutu. Na wstępie stawiam tezę, że mimo rozczarowującej początkowej praktyki sądenia zbrodni przed MTK, obecnie coraz częściej podnosi się argumenty za zwiększającą się skutecznością w postępowaniu zgodnym z założeniami Statutu Rzymskiego¹³. Analiza przeprowadzona zostanie na podstawie Statutu Rzymskiego, decyzji Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz poglądów autorytetów z dziedziny prawa międzynarodowego.

2. Statut Rzymski – założenia

Ponieważ Międzynarodowy Trybunał Karny miał stworzyć podstawę, która pomogłoby zakończyć cykl bezkarności za masowe okrucieństwa na tle seksualnym¹⁴ w Statucie Rzymskim po raz pierwszy w historii międzynarodowego prawa karnego uznano szeroki zakres przestępstw seksualnych i przestępstw na tle płciowym¹⁵. Zakres ten uwzględnił min. zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusową prostytutkę, przymusową ciążę i przymusową sterylizację^{16 17}. Artykuły 6, 7 i 8 wymieniają zakres przestępstw podlegających jurysdykcji trybunału¹⁸. Podporządkowują one ogólną kategorię przestępstw seksualnych konkretnym zbrodniom skodyfikowanym w Statucie w zależności od wypełnienia znamion czynów¹⁹. Ponadto przestępstwa na tle seksualnym i przestępstwa ze względu na płeć mogą być ścigane na podstawie kilku postanowień Statutu²⁰.

2.1.Artykuł 6 – Ludobójstwo

Podstawowym warunkiem zakwalifikowania jakiegokolwiek przemocy jako ludobójstwa jest istnienie destrukcyjnego zamiaru, czyli chęci całkowitego lub częściowego zniszczenia jakiegś

¹³ A Women's Initiatives for Gender Justice Report, *Judicial Approaches to Sexual and Gender Based Crimes at the International Criminal Court Structural Shortcomings, Critical Improvements and Future Possibilities of Intersectional Justice*, grudzień 2023 r.

¹⁴H. Brady, *The power of precedents: using the case law of the ad hoc international criminal tribunals and hybrid courts in adjudicating sexual violence and gender-based crimes at the ICC*, "Australian Journal of Human Rights" 2012, t. (18)2, s. 75-108.

¹⁵ T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

¹⁶ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, 2014 r.

¹⁷ R. Grey, K. McLoughlin, L. Chappell, *Gender and judging at the International Criminal Court: Lessons from feminist judgment projects*, "Leiden Journal of International Law" 2021, t. 34(1), s. 247–264.

¹⁸ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

¹⁹ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, 2014.

²⁰ *Ibidem*.

grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej²¹. Zamiar zniszczenia obejmuje czyny lub zachowania, które są równoznaczne z ludobójstwem fizycznym lub biologicznym. Przemoc seksualna może stanowić integralną część procesu niszczenia²² jako skutkująca m.in. fizycznym i psychicznym naruszeniem zdrowia jednostki czy ostracyzmem społecznym²³. Spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy²⁴ jest zgodne z ogólnie uznawaną interpretacją, według której przemoc seksualna oraz groźby jej użycia mogą stanowić ludobójstwo²⁵.

Kolejnym czynem, który można uznać za ludobójstwo jest nakładanie środków mających na celu zapobieganie urodzeniom w obrębie grupy²⁶. Przykładem takiego postępowania może być powtarzająca się podczas konfliktów zbrojnych praktyka zgwałcenia w celu zapłodnienia i urodzenia dziecka, które w konsekwencji nie będzie należało do grupy etnicznej matki. Trybunał zauważył, że konsekwencje mające na celu zapobieganie urodzeniom w obrębie grupy mogą być zarówno psychiczne, jak i fizyczne²⁷.

2.2.Artykuł 7 – Zbrodnie Przeciwko Ludzkości

Artykuł 7 wyraźnie wskazuje przestępstwa seksualne, które mogą stanowić zbrodnie przeciwko ludzkości. Są to między innymi zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutka, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja i inne formy przemocy seksualnej o porównywalnej wadze. W zakres ten wchodzi również prześladowania ze względu na płeć, gdy popełniane są w ramach rozległego lub systematycznego i świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej. Artykuł 7(1)(g) obejmujący podobne czyny przemocy seksualnej, które nie zostały wyraźnie wymienione pozwala na dynamiczną interpretację i stosowanie Statutu.

Przestępstwa seksualne są wymienione niezależnie od innego rodzaju zbrodni, co podkreśla wagę i charakter przemocy seksualnej. Pułapką artykułu 7 może być fakt, że potencjalnie ogranicza on zdolność MTK do ścigania napaści na tle seksualnym. Podczas gdy art. 7 ust. 1 lit. g) uznaje szeroki zakres przemocy seksualnej dodanie terminu innej przemocy seksualnej

²¹ M. Klamberg, *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, Brussels 2017, s. 20.

²² I. O. Ifeakandu, Ch. E. Ochem, *Examination of the Crime of Genocide Under the Rome Statute of the International Criminal Court*, "Journal of Law, Policy and Globalization" 2021, t.195, s. 28-39.

²³ Ch. Lamb *Nasze ciała, ich pole bitwy. Co wojna robi kobietom. Wydanie rozszerzone.*, Kraków 2023, s. 105.

²⁴ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

²⁵ I. O. Ifeakandu, Ch. E. Ochem, *Examination of the Crime of Genocide Under the Rome Statute of the International Criminal Court*, "Journal of Law, Policy and Globalization" 2021, t.195, s. 28-39.

²⁶ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

²⁷ I. O. Ifeakandu, Ch. E. Ochem, *Examination of the Crime of Genocide Under the Rome Statute of the International Criminal Court*, "Journal of Law, Policy and Globalization" 2021, t.195, s. 28-39.

"o porównywalnej wadze" może ograniczać formy nadużyć seksualnych, które podlegają jurysdykcji MTK. Zwrot ten sugeruje, że napaści seksualne w czasie wojny muszą osiągnąć pewien niedookreślony poziom dotkliwości. Ponadto takie skonstruowanie przepisu może sugerować, że pewien poziom przemocy seksualnej jest nawet akceptowalny²⁸.

2.3. Artykuł 8 – Zbrodnie Wojenne

Artykuł 8 łączy poważne naruszenia prawa lub zwyczajów wojennych. W swojej treści obszernie wymienia jakie rodzaje czynów mogą zostać uznane za zbrodnie wojenne²⁹. Wyliczenie to obejmuje "zamachy na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie" oraz "zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusową prostytutkę, wymuszoną ciążę, przymusową sterylizację lub jakąkolwiek inną formę przemocy seksualnej również stanowiącą ciężkie naruszenie Konwencji Genewskich"³⁰. Język Statutu MTK podnosi przestępstwa na tle płciowym do statusu poważnych naruszeń, a tym samym ma możliwość "nadania im uniwersalnej jurysdykcji"³¹. "Naruszenie godności osobistej" i zakazy dotyczące przestępstw związanych z przemocą seksualną są zawarte w odrębnych postanowieniach. To oddzielenie uznaje, że naruszenia seksualne nie tylko stanowią zamach na godność lub reputację osoby, ale także mają poważne i potencjalnie długotrwałe konsekwencje fizyczne i psychiczne³².

2.4. Artykuł 21(3)

Poza jednoznaczną kryminalizacją niektórych czynów Statut i towarzyszące mu dokumenty (*Elementy zbrodni i Reguły procesowe i dowodowe*) zawierają wiele ważnych postanowień zapewniających ściganie przestępstw seksualnych i uwzględnienie kontekstu płci w postępowaniach³³. Szczególnie ważnym przepisem jest Artykuł 21(3)³⁴ nakazujący interpretację prawa zgodnie z uznanymi przez społeczność międzynarodową prawami człowieka i pozbawione jakiegokolwiek negatywnego różnicowania opartego na podstawach

²⁸ J. Campanaro, *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, 89, s. 2557-2592.

²⁹ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ J. Campanaro, *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, 89, s. 2557-2592-2592.

³² *Ibidem*.

³³ T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

³⁴ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

takich jak płeć (*gender*)³⁵³⁶. Zapis ten tworzy istotną hierarchię źródeł prawa międzynarodowego, w którym prawa człowieka mają szczególną pozycję prawną³⁷.

Ponadto artykuł 21(3) odwołuje się do artykułu 7 ustęp 3 Statutu Rzymskiego, który przyjmuje, że termin płeć odnosi się do dwóch płci: męskiej i żeńskiej w kontekście społecznym. Społeczne ujęcie płci, określanie angielskim słowem *gender* oznacza jej rozumienie jako społecznie konstruowanych postaw i zachowań zorganizowanych zwykle dychotomicznie – jako męskość i kobiecość³⁸. Ujęcie to pozwala na wzięcie pod uwagę aktów przemocy i dyskryminacji z perspektywy społecznie skonstruowanych ról płciowych, a nie płci biologicznej (*sex*)³⁹. Jest to niezwykle nowatorskie ujęcie eliminujące z interpretacji płeć biologiczną⁴⁰ i pozwalające na o wiele szersze jej rozumienie. W tym miejscu wskazać należy, że elementy definicji przestępstwa definiują zgwałcenie w sposób neutralny pod względem płci⁴¹. Neutralność płciowa przestępstw będzie więc miała odniesienie do społecznie konstruowanych ról płciowych. Zdecydowanie rozszerza to zakres rozumienia płciowości i przestępstw w MTK oraz ma odniesienie do jego międzykulturowego wymiaru.

Co więcej artykuł 21(3) nakłada na prokuraturę i Trybunał powinność unikania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć we wszystkich aspektach swojej pracy oraz zajmowania się niekorzystnymi rozróżnieniami ze względu na płeć, jeśli takie rozróżnienia pojawiają się w wyniku pracy innych stron lub innych organów Trybunału. Ponadto wymaga, aby pozytywnie opowiadać się za włączeniem przestępstw na tle seksualnym i ze względu na płeć oraz perspektywy płci w postępowaniach sądowych przed Izbami⁴².

2.5.Artykuł 54(1)

Kolejnym przepisem traktującym o podejściu do kwestii płci i przestępstw seksualnych przed MTK jest Artykuł 54(1) (b). Określa on jakie powinno być podejście Biura Prokuratora do postępowań dotyczących przestępstw seksualnych. W pierwszej kolejności prokurator ma obowiązek podjęcia odpowiednich środków w celu zbadania i ścigania przestępstw

³⁵ R. Grey, K. McLoughlin, L. Chappell, *Gender and judging at the International Criminal Court: Lessons from 'feminist judgment projects*, "Leiden Journal of International Law" 2021, t. 34(1), s. 247–264.

³⁶ Art 21(3) Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

³⁷ M. Klamberg, *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, Brussels 2017, s. 249.

³⁸ C. M. Renzetti, D. J. Curran: *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, Warszawa, 2005, s. 583.

³⁹ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

⁴⁰ Płeć biologiczna, czyli biologicznie zdeterminowane różnice między kobietami a mężczyznami dotyczące różnic fizycznych. Zobacz w: C. M. Renzetti, D. J. Curran: *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, Warszawa, 2005, s. 583.

⁴¹ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

⁴² The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

podlegających jurysdykcji Trybunału, jednocześnie skutecznie szanując "interesy i sytuację osobistą ofiar i świadków, w tym wiek, płeć w rozumieniu art. 7 ust. 3 oraz stan zdrowia"⁴³, a także biorąc pod uwagę "charakter przestępstwa, w szczególności, gdy wiąże się ono z przemocą seksualną, przemocą ze względu na płeć lub przemocą wobec dzieci"⁴⁴. Przepis ten dotyczy zarówno śledztwa jak i oskarżenia⁴⁵. Zasadę tą należy odczytywać łącznie z obowiązkiem prokuratora "ustalenia prawdy", który znajduje się w ustępie (a)⁴⁶. Dodatkowo przepisy Statutu zasadniczo nie dopuszczają dowodów na wcześniejsze lub późniejsze zachowania seksualne ofiary lub świadka.

Statut zobowiązuje ponadto Prokuratora do powołania doradców posiadających wiedzę specjalistyczną w zakresie przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć zgodnie z art. 42 ust. 9. Artykuł 36 ust. 8 wzywa Państwa-Strony do powołania sędziów posiadających wiedzę specjalistyczną w zakresie przemocy wobec kobiet i dzieci.

Na podstawie powyższych informacji metodą indukcji można wywnioskować, że założeniami kieruje się Statut Rzymski odnośnie do przestępstw seksualnych są:

1. prowadzenie postępowań co do szerokiego katalogu przestępstw seksualnych^{47 48 49 50};
2. obowiązek podejmowania odpowiednich środków w celu ścigania przestępstw seksualnych⁵¹;
3. ujęcie przestępstw seksualnych w sposób neutralny płciowo i odwołanie się do społecznej koncepcji płci⁵²;
4. wyeliminowanie dyskryminacji ze względu na płeć ze wszystkich etapów działalności MTK^{53 54};

⁴³ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ M. Klamberg, *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, Brussels 2017, s. 54.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

⁴⁸ Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁴⁹ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Art 54(1) Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁵² The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

⁵³ Art 21(3) Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁵⁴ The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, czerwiec 2014 r.

5. interpretowanie przepisów dotyczących przemocy seksualnej w świetle powszechnie uznawanych praw człowieka⁵⁵.
6. obowiązek poszanowania interesów i osobistych okoliczności ofiar i świadków^{56 57}.

3. Praktyka Międzynarodowego Trybunału Karnego

3.1. Pierwsze sprawy dotyczące przemocy seksualnej

Pierwszą sprawą dotyczącą przestępstw seksualnych była sprawa Thomasa Lubangi Dyilo, lidera Unii Kongijskich Patriotów, milicji powstałej w 2000 roku w prowincji Ituri, w Demokratycznej Republice Konga⁵⁸. Według doniesień medialnych plemienne milicje, w czasie, gdy dowodził nimi Thomas Lubanga, dopuszczały się czystek etnicznych, zbiorowych zgwałceń i innych form przemocy⁵⁹.

Po przeprowadzeniu śledztwa Prokurator Luis Moreno-Ocampo zdecydował się oskarżyć Lubangę o zbrodnie wojenne, takie jak pobór do wojska i werbowanie dzieci-żołnierzy. Nie uwzględnił jednak kwestii związanych z przestępstwami seksualnymi⁶⁰. Zarzuty postawiono na podstawie Artykułu 8 Statutu, który mógłby obejmować przemoc seksualną.

W trakcie procesu przedstawiono obszernie zeznania dotyczące przemocy seksualnej. Trzydziestu różnych świadków, w tym 18 kobiet i 12 mężczyzn, odnosiło się do tego rodzaju aktów, których doświadczyli lub byli świadkami⁶¹. Pomimo tego prokuratura nie zwróciła się w żadnym momencie o jakąkolwiek istotną zmianę zarzutów⁶². Takie postępowanie prokuratury spotkało się z krytyką, zwłaszcza ze strony sędziów, którzy potępił postawę prokuratora wobec kwestii przemocy seksualnej⁶³.

Pomimo braku zmiany zarzutów Izba rozważała zastosowanie reguły 145 (1)(c). Jednak po ocenie dowodów stwierdzono, że związek między przemocą seksualną, a zarzutami nie został udowodniony ponad wszelką wątpliwość, co wykluczało uwzględnienie tego aspektu w ocenie zawinienia zgodnie z regułą 145(1)(c)⁶⁴.

⁵⁵ Art 21(3) Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁵⁶ Art 54(1) Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

⁵⁷ M. Klamberg, *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, Brussels 2017, s. 54.

⁵⁸ <https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga> [dostęp 12 stycznia 2024].

⁵⁹ https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/ij/lubangaqna1106/index.htm#_Toc150247033 [dostęp 12 stycznia 2024].

⁶⁰ T. Altunjan, *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22, s. 878-893.

⁶¹ Judgement Prosecutor v. Lubanga, ICC-01/04-01/06, para. 54, z dnia 10 lipca 2012 r.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ "Izba zdecydowanie potępiła postawę byłego prokuratora w odniesieniu do kwestii przemocy seksualnej" zobacz w: Judgement Prosecutor v. Lubanga, ICC-01/04-01/06, para. 60, z dnia 10 lipca 2012 r.

⁶⁴ <http://www.iccwomen.org/documents/Press-Statement-on-Lubanga-Sentencing.pdf> [dostęp 12 stycznia 2024].

W wyniku tego procesu Thomasa Lubangę Dyilo uznano winnym zbrodni wojennych związanych z werbowaniem i wcielaniem do wojska dzieci poniżej 15 roku życia oraz wykorzystywaniem ich do czynnego udziału w działaniach wojennych. Wyrok ten został potwierdzony przez Izbę Apelacyjną. Sprawa Thomasa Lubangi Dyilo zapamiętana została jako przypadek, w którym nie postawiono zarzutów o przemoc seksualną. Stało się to znakiem rozpoznawczym procesu. Wyraźnym przejawem tego, że prokuratura nie uwzględniła istoty tragedii prowincji Ituri. Podjęta w 2006 roku decyzja o nieuwzględnieniu w tej sprawie przestępstw seksualnych utrudniła postęp i potencjalny wpływ tej sprawy. Nie wysłała ona silnego przesłania, na które liczyły ofiary i osoby zaangażowane, dotyczące powagi tych przestępstw⁶⁵.

Pierwszą sprawą, w której postawiono zarzuty dotyczące przemocy seksualnej była sprawa Mathieu Ngudjolo Chui. Oskarżony był pułkownikiem armii kongijskiej i starszym dowódcą Narodowego Frontu Integracyjnego i Patriotycznego Ruchu Oporu w Ituri, w Demokratycznej Republice Konga⁶⁶. Miał być odpowiedzialny za masakrę setek mieszkańców wioski Bogoro w 2003 roku. Świadkowie opowiadali o brutalnych zabójstwach, gwałtach na mieszkańcach oraz o ludziach palonych żywcem⁶⁷. Zarzuty prokuratury zawierały oskarżenie o niewolnictwo seksualne i zgwałcenie na mocy artykułu 7(1)(g) Statutu oraz niewolnictwo seksualne i zgwałcenie na mocy artykułu 8(2)(b)(xxii) Statutu⁶⁸. Na skutek braku wystarczających dowodów pozwalających powiązać Chui z popełnionymi przestępstwami sędziowie szybko zdecydowali o uniewinnieniu oskarżonego od wszystkich zarzutów. Izba Procesowa nie tylko uniewinniła Mathieu Ngudjolo Chui, ale również nakazała jego natychmiastowe zwolnienie⁶⁹. Organizacje pozarządowe określiły ten wyrok jako "niepokojący sygnał dotyczący jakości ścigania przez MTK⁷⁰" i pozostawienie ofiar masakry w Bogoro bez sprawiedliwości⁷¹.

Sprawą połączoną ze sprawą Mathieu Ngudjolo Chui była sprawa Germaina Katangi. Był on przywódcą Patriotycznych Sił Oporu w Ituri, w Demokratycznej Republice Konga⁷². Katanga został oskarżony o siedem zbrodni wojennych i trzy zbrodnie przeciwko ludzkości

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ <https://www.icc-cpi.int/drc/ngudjolo> [dostęp 12 stycznia 2024].

⁶⁷ <https://edition.cnn.com/2012/12/18/world/africa/congo-war-crime-acquittal/index.html> [dostęp 11 stycznia 2024].

⁶⁸ Decision on the confirmation of charges, The Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, ICC-01/04-01/07-717, 14 października 2008 r.

⁶⁹ Judgement The Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, ICC-01/04-01/07, z dnia 26 grudnia 2012 r.

⁷⁰ <https://opiniojuris.org/2012/12/24/mathieu-ngudjolo-chui-reflections-on-the-iccs-first-acquittal/> [dostęp 12 stycznia 2024]

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² <https://www.icc-cpi.int/drc/katanga> [dostęp 12 stycznia 2024].

rzekomo popełnione podczas ataku na wioskę Bogoro 24 lutego 2003 roku⁷³. Prokuratura twierdziła, że Katanga nie popełnił fizycznie zarzucanych mu zbrodni, lecz, że zostały one popełnione przez jego żołnierzy zgodnie z opracowanym przez niego planem, aby "wymazać" Bogoro⁷⁴.

Germain Katanga został uznany winnym zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych i skazany na karę 12 lat pozbawienia wolności. Wyrok nie obejmował jednak zbrodni seksualnych. Izba uniewinniła Katangę od zarzutu zgwałcenia i niewolnictwa seksualnego. Sędziowie stwierdzili istnienie wiarygodnych dowodów dotyczących niewolnictwa seksualnego i zgwałceń, ale orzekli brak możliwości powiązania ich z oskarżonym⁷⁵.

3.2. Pierwsze skazania za przemoc seksualną

Po około 14 latach od wejścia w życie Statutu Rzymskiego po raz pierwszy nie tylko oskarżono ale i skazano za czyny związane z przemocą seksualną w sprawie Jean-Pierre Bemba Gombo. We wniosku o wydanie nakazu aresztowania prokuratura domagała się postawienia szerokiego zakresu zarzutów, w tym: przestępstw na tle płciowym, zgwałcenia, naruszenia godności osobistej oraz innych form przemocy seksualnej⁷⁶. Zarzuty "innych form przemocy seksualnej" nie zostały ostatecznie uwzględnione, ponieważ Izba nie uznała przedstawionych faktów za porównywalne z innymi wymienionymi czynami. Zarzuty zgwałcenia jako tortury i obrazy godności osobistej również nie zostały potwierdzone, ponieważ Izba uznała, że są one "kumulatywne" z zarzutem zgwałcenia. Ostatecznie na rozprawie Bemba stanął jedynie przed zarzutami zgwałcenia jako zbrodni wojennej i zbrodni przeciwko ludzkości⁷⁷.

21 marca 2016 r. Izba Orzekająca uznała, że jako osoba działająca jako dowódca wojskowy i sprawująca skuteczną kontrolę nad oddziałami Mouvement De Libération Du Congo (MLC), Bemba ponosił odpowiedzialność karną na podstawie art. 28(a) Statutu Rzymskiego za zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie wojenne polegające min. na zgwałceniach popełnionych przez oddziały MLC⁷⁸. Pomimo pierwszego wyroku skazującego w 2018 roku Bemba został uniewinniony od wszystkich zarzutów na etapie apelacji. Wyrok

⁷³ Decision on the confirmation of charges, The Prosecutor v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07-717 14 października 2008 r.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Judgment pursuant to article 74 of the Statute, The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/04-01/07, 7 marca 2014 r.

⁷⁶ Warrant Of Arrest for Jean-Pierre Bemba Gombo ICC-01/05-01/08-1-Teng-Corr, 23 maja 2008 r.

⁷⁷ Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Jean-Pierre Bemba Gombo ICC-01/05-01/08-424, 15 czerwca 2009 r.

⁷⁸ Judgment pursuant to article 74 of the Statute, The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/04-01/07, 7 marca 2014.

uzasadniono błędami mającymi wpływ na decyzję izby w pierwszej instancji oraz skazanie za czyny wykraczające poza pierwotny akt oskarżenia zatwierdzony przez Izbę Orzekającą wbrew treści art. 74 ust. 2 Statutu MTK⁷⁹. Ważnym elementem wskazywanym jako odpowiedni kierunek rozwoju sądzienia zbrodni seksualnych, który pojawił się w sprawie Bemby była neutralność płciowa ujmowania tych zbrodni. Jest to pierwsza sprawa z dziedziny międzynarodowego prawa karnego, w której zeznawały męskie ofiary przestępstw seksualnych⁸⁰.

Sprawą zakończoną skazaniem również na etapie apelacji jest sprawa Dominica Ongwena. Skazany był dowódcą jednej z brygad ugandyjskiej grupy partyzanckiej Lord's Resistance Army (LRA). LRA często uprowadzała cywilów w celu wykorzystania ich jako żołnierzy, niewolników seksualnych i "żon"⁸¹. Po raz pierwszy w historii międzynarodowi prokuratorzy oskarżyli o wymuszoną ciążę jako samodzielne przestępstwo, zbrodnię wojenną i zbrodnię przeciwko ludzkości, a następnie uzyskali wyrok skazujący⁸². Był to również pierwszy przypadek, gdy przymusowe małżeństwo, określone zostało jako "inny nieludzki czyn" stanowiący zbrodnię przeciwko ludzkości i było ścigane przed MTK⁸³. Podczas dochodzeń i ścigania MTK dążyło do uwzględnienia praktyk wrażliwych na płęć⁸⁴. W związku z tym Trybunał oparł swoją interpretację wymuszonej ciąży na międzynarodowym orzecznictwie dotyczącym przemocy reprodukcyjnej⁸⁵. Sprawa ta reprezentuje ewoluujące podejście, które obejmuje stosowanie analizy płci w całej pracy instytucji.

Ostatnia sprawa tocząca się przed MTK, która została zakończona wyrokiem dotyczącym zbrodni seksualnych to sprawa Bosco Ntagandy. Ntaganda był sądzony między innymi za zgwałcenia i niewolnictwo seksualne na dzieciach będących członkami jego sił zbrojnych, popełniane przez innych członków tej organizacji⁸⁶. Kluczową częścią sporu prawnego był problem zakresu jurysdykcji MTK. Trybunał zastanawiał się czy zakres jurysdykcji Statutu Rzymskiego rozciąga się na wewnątrz stronne lub "po tej samej stronie" zbrodnie wojenne związane z przemocą seksualną w nie międzynarodowym konflikcie

⁷⁹ Judgment on the appeal of Mr Jean-Pierre Bemba Gombo against Trial Chamber III's "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute" ICC-01/05-01/08-3636-Red 08 czerwca 2018 r.

⁸⁰ <https://4genderjustice.org/wp-content/uploads/2021/05/Statement-Bemba-Trial-Judgement-FINAL.pdf> [dostęp 14 stycznia 2024 r.].

⁸¹ <https://www.hrw.org/reports/2005/uganda0905/5.htm> [dostęp 12 stycznia 2024].

⁸² R. Grey, *The ICC's First 'Forced Pregnancy' Case in Historical Perspective*, "Journal of International Criminal Justice" 2017, t. 15, s. 905–930.

⁸³ M. O'Brien, I. Rosenthal, R. Grey, *Historic feminist intervention at the International Criminal Court—the appeals hearing in Prosecutor v. Dominic Ongwen*, "Australian Journal of Human Rights" 2022, t. 28, s. 176–182.

⁸⁴ <https://www.hrw.org/news/2021/03/13/lras-ongwen-critical-first-icc-conviction> [dostęp 12 stycznia 2024].

⁸⁵ Judgment The Prosecutor v. Dominic Ongwen, ICC-02/04-01/15, z dnia 6 maja 2021 r.

⁸⁶ Judgment The Prosecutor v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06, z dnia 7 listopada 2019 r.

zbrojnym i ostatecznie uznała, że zakaz nie ogranicza się do pewnych kategorii osób i że każdy może być ofiarą tej zbrodni wojennej⁸⁷.

Trybunał oparł swoją interpretację Statutu Rzymskiego na odniesieniu do szczegółowych przepisów oraz powszechnego zakazu zgwałcenia i przemocy seksualnej w prawie humanitarnym⁸⁸. Tym samym zrealizował nakaz z art. 21(3), interpretując prawa zgodnie z uznanymi przez społeczność międzynarodową prawami człowieka.

Dzieci żołnierze jako podlegające Regule 136 Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, art. 77 Protokołu dodatkowego I, traktuje się jako jeńców wojennych podlegających szczególnej ochronie⁸⁹. Dodatkowo Trybunał orzekł, że o ile większość wyraźnych zakazów przestępstw seksualnych, na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, pojawia się w kontekstach chroniących ludność cywilną i osoby hors de combat, to przepisy te nie określają grup osób w sposób wyczerpujący, jak na zakres ochrony przed takimi zachowaniami⁹⁰. Izba uznała, że wykluczenie członków tej samej grupy zbrojnej byłoby "sprzeczne z przesłankami międzynarodowego prawa humanitarnego, które ma na celu złagodzenie cierpienia wynikającego z konfliktu zbrojnego, bez zakazywania stronom wojującym używania siły zbrojnej przeciwko sobie lub podważania ich zdolności do prowadzenia skutecznych operacji wojskowych". MTK wskazał ponadto zakaz zgwałcenia jako zasadę jus cogens w prawie międzynarodowym⁹¹. Tak liczne odwołania do międzynarodowo uznanych praw człowieka stanowią oczywiste nawiązanie do artykułu 21(3) Statutu Rzymskiego, 8 lipca 2019 r. Izba Procesowa uznała Bosco Ntagandę za winnego 18 zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości popełnionych w Ituri, w tym zgwałcenia oraz niewolnictwa seksualnego⁹². Izba Apelacyjna MTK potwierdziła wyrok skazujący i wymiar kary.

4. Podsumowanie

Poniższa tabela stanowi zestawienie spraw o przestępstwa seksualne, w których wydany został akt oskarżenia oraz wyrok. Na podstawie powyższego tekstu oraz tabeli można wyciągnąć wnioski o aktualnym wypełnianiu założeń Statutu. W całym dotychczasowym dorobku MTK nie pojawiła się ani jedna sprawa wiążąca przemoc seksualną z ludobójstwem wskazanym w artykule 6 Statutu Rzymskiego. Wszystkie oskarżenia dotyczą zbrodni

⁸⁷ *Ibidem.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

⁹⁰ *Ibidem.*

⁹¹ *Ibidem.*

⁹² *Ibidem.*

przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. Co więcej na podstawie poniższego zestawienia widać, że dotychczas większość postępowań zakończyła się uniewinnieniem, a jedynie dwa z nich skazaniem za przestępstwa seksualne.

Sprawa	Przemoc seksualna jako ludobójstwo	Przemoc seksualna jako zbrodnia przeciwko ludzkości	Przemoc seksualna jako zbrodnia wojenna
Mathieu Ngudjolo Chui	-	Uniewinniony	Uniewinniony
Germain Katanga	-	Uniewinniony od zarzutów o przemoc seksualną	Uniewinniony od zarzutów o przemoc seksualną
Jean-Pierre Bemba Gombo	-	Uniewinniony na etapie apelacji	Uniewinniony na etapie apelacji
Dominic Ongwen	-	Wyrok skazujący	Wyrok skazujący
Bosco Ntaganda	-	Wyrok skazujący	Wyrok skazujący

Tabela 1. Wyroki zapadłe w sprawach przed MTK, w których pojawiły się zarzuty o przemoc seksualną

Specjaliści i specjalistki z zakresu międzynarodowego prawa karnego mocno krytykowali działania Trybunału, zwłaszcza prokuratury, w początkowym okresie działania. Pojawiały się słowa dotyczące rozczarowania, zawodzenia oczekiwań, źle skonstruowanych procedur oraz nieoddawania sprawiedliwości ofiarom. Po wyrokach w sprawach Ongwena i Ntagandy narracja zmieniła się. Skupiono się na nadziei dotyczącej realizowania założeń Statutu Rzymskiego w przyszłych orzeczeniach i skutecznego skazywania za przestępstwa seksualne.

Wypełnianie zidentyfikowanych na wstępie tego artykułu założeń Statutu Rzymskiego jest niejednoznaczne. Do tej pory przed Trybunałem toczyło się 31 spraw, przy czym niektóre z nich dotyczyły więcej niż jednego podejrzanego. Trybunał wydał 10 wyroków skazujących i 4 uniewinniające⁹³. Pięć spraw dotyczyło przestępstw seksualnych. Trzy z nich zakończyły się uniewinnieniem. Na podstawie powyższego wyliczenia i wskazanych faktów nakierowanie działalności Trybunału na sprawy dotyczące przestępstw seksualnych dopiero zaczyna znajdować odzwierciedlenie w rzeczywistości. O ile sprawy Ntagandy i Ongwena budzą nadzieję, o tyle przez lata sprawy Chui i Katangi, a zwłaszcza zarzuty w sprawie Lubangi świadczyły o skupieniu się prokuratury na przestępstwach innych niż seksualne i nie stawianiu zarzutów lub nie zbieraniu wystarczającej ilości dowodów.

Szerokie ujęcie rozumienia przestępstw seksualnych miało swoje odzwierciedlenie w sprawach Ongwena i Ntagandy. Jednak we wcześniejszej sprawie Bemby Trybunał orzekł o nieuwzględnieniu takich zarzutów jak przymusowe rozbieranie w celu upokorzenia. Może to świadczyć o dopuszczaniu jakiegoś poziomu dotkliwości przestępstw seksualnych. Podobnie w przypadku obowiązku poszanowania interesów i osobistych okoliczności ofiar i świadków. Z jednej strony wskazuje się, że MTK posiada najbardziej rozwinięty w historii międzynarodowego prawa karnego system do realizowania tych zobowiązań. Z drugiej strony Trybunał wydaje się przedkładać sprawiedliwość retrybucyjną nad sprawiedliwość naprawczą i karę nad zadośćuczynienie. Realizację postanowień art. 21(3) widać na przestrzeni omawianych spraw. Jednak szczególnie na początku działalności Trybunału wątpliwości budzi realizacja zapisów art. 54(1).

Konkludując, postawiona na początku artykułu teza została potwierdzona. Mimo rozczarowującej początkowej praktyki sądenia zbrodni przed MTK, obecnie coraz częściej podnosi się argumenty za zwiększającą się skutecznością w postępowaniu zgodnym z założeniami Statutu Rzymskiego. Pełen potencjał wykorzystania założeń Statutu Rzymskiego nie został jeszcze przez MTK osiągnięty i przeniesiony do praktyki. Aktualna sytuacja daje jednak spore nadzieje na osiągnięcie tego w przyszłości. Istniejące rozbieżności między teorią a praktyką mogą być usunięte dzięki dalszej harmonizacji postępowania.

⁹³ <https://www.icc-cpi.int/about/the-court> [dostęp 12 stycznia 2024].

Bibliografia

- A Women's Initiatives for Gender Justice Report, Judicial Approaches to Sexual and Gender Based Crimes at the International Criminal Court Structural Shortcomings, Critical Improvements and Future Possibilities of Intersectional Justice, grudzień 2023 r.
- Adams A., *The Legacy of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda and Their Contribution to the Crime of Rape*, "European Journal of International Law", t. 29, 2018.
- Altunjan T., *The International Criminal Court and Sexual Violence: Between Aspirations and Reality*, "German Law Journal" 2021, t. 22.
- Brady H., *The power of precedents: using the case law of the ad hoc international criminal tribunals and hybrid courts in adjudicating sexual violence and gender-based crimes at the ICC*, "Australian Journal of Human Rights" 2012, t. (18)2.
- Campanaro J., *Women, war, and international law: the historical treatment of gender-based war crimes*, "Georgetown Law Journal" 2001, 89.
- Copelon R., *Gender Crimes as War Crimes: Integrating Crimes against Women into international Criminal Law*, "McGill Law Journal" 2000, 46.
- Decision on the confirmation of charges, The Prosecutor v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07-717 14 października 2008 r.
- Decision on the confirmation of charges, The Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, ICC-01/04-01/07-717, 14 października 2008 r.
- Goldstone R. J., *Prosecuting Rape as a War Crime*, "Case Western Reserve Journal of International Law" 2002, t. 34.
- Grey R., McLoughlin K., Chappell L., *Gender and judging at the International Criminal Court: Lessons from 'feminist judgment projects*, "Leiden Journal of International Law" 2021, t. 34(1).
- Grey R., *The ICC's First 'Forced Pregnancy' Case in Historical Perspective*, "Journal of International Criminal Justice" 2017, t. 15.
- <http://www.iccwomen.org/documents/Press-Statement-on-Lubanga-Sentencing.pdf> [dostęp 12 stycznia 2024].
- <https://4genderjustice.org/wp-content/uploads/2021/05/Statement-Bemba-Trial-Judgement-FINAL.pdf> [dostęp 14 stycznia 2024 r.].
- <https://edition.cnn.com/2012/12/18/world/africa/congo-war-crime-acquittal/index.html> [dostęp 11 stycznia 2024].

<https://opiniojuris.org/2012/12/24/mathieu-ngudjolo-chui-reflections-on-the-iccs-first-acquittal/> [dostęp 12 stycznia 2024].

https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/ij/lubangaqa1106/index.htm#_Toc150247033 [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.hrw.org/news/2021/03/13/lras-ongwen-critical-first-icc-conviction> [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.hrw.org/reports/2005/uganda0905/5.htm> [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.icc-cpi.int/about/the-court> [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.icc-cpi.int/drc/katanga> [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga> [dostęp 12 stycznia 2024].

<https://www.icc-cpi.int/drc/ngudjolo> [dostęp 12 stycznia 2024].

Ifeakandu I. O. , Ochem Ch. E., *Examination of the Crime of Genocide Under the Rome Statute of the International Criminal Court*, “Journal of Law, Policy and Globalization” 2021, t.195, s. 28-39.

Judgement Prosecutor v. Lubanga, ICC-01/04-01/06, para. 54, z dnia 10 lipca 2012 r.

Judgement The Prosecutor v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06 , z dnia 7 listopada 2019 r.

Judgement The Prosecutor v. Dominic Ongwen, ICC-02/04-01/15, z dnia 6 maja 2021 r.

Judgement The Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, ICC-01/04-01/07, z dnia 26 grudnia 2012 r.

Judgment on the appeal of Mr Jean-Pierre Bemba Gombo against Trial Chamber III’s “Judgment pursuant to Article 74 of the Statute” ICC-01/05-01/08-3636-Red 08 czerwca 2018 r.

Klamberg M., *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, Brussels 2017.

Lamb Ch., *Nasze ciała, ich pole bitwy. Co wojna robi kobietom. Wydanie rozszerzone.*, Kraków, 2023 r.

O’Brien M., Rosenthal I., Grey R., *Historic feminist intervention at the International Criminal Court—the appeals hearing in Prosecutor v Dominic Ongwen*, “Australian Journal of Human Rights” 2022, t. 28.

Renzetti C. M., Curran D. J.: *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, Warszawa, 2005.

Resolution 1820 (2008) of the United Nations Security Council S/RES/1820 (2008) z 19 czerwca 2008 r.

Statut Rzymski z dnia 17 lipca 1998 r.

The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes, 2014 r.

ABSTRAKT

Artykuł dokonuje analizy spełniania założeń Statutu Rzymskiego dotyczących przestępstw seksualnych, koncentrując się na komparatywnej analizie między normami a praktyką orzeczniczą. W pierwszej części artykułu identyfikowane zostaną założenia Statutu Rzymskiego na podstawie jego zapisów. W drugiej części przeanalizowane zostaną wyroki MTK dotyczące przestępstw seksualnych. Na zakończenie przedstawione zostaną wnioski płynące z powyższej analizy. Artykuł argumentuje, że pomimo początkowej nieefektywności sądenia przestępstw seksualnych przed MTK, obserwuje się narastające dowody na zwiększoną skuteczność, zgodną z założeniami Statutu Rzymskiego.

Słowa kluczowe: przestępstwa seksualne, przemoc seksualna, Międzynarodowy Trybunał Karny, Statut Rzymski.